

Quaderns de
la Selva, 13
2001

CENTRE D'ESTUDIS
SELVATANS

Els inicis de l'Escola de Navegació i Pilotatge de Mataró (segle XVIII)

JOAQUIM LLOVET

JOSEP M. PONS ha publicat a bastament sobre l'escola de nàutica d'Arenys de Mar en el segle XVIII, que tants pilots va donar a la marina catalana. Per ell coneixem la seva fundació el 1779, quan a Catalunya només hi havia en actiu l'escola de nàutica de Barcelona (1769), sota els auspicis de la Junta de Comerç. Pons també fa referència dins del susdit treball, a l'escola de navegació i pilotatge que existí al mateix segle a Mataró, i dels interessos contraposats que sovint distingueren les dues escoles.¹

Bé que en altres llocs ja hem tractat de l'escola mataronina,² aprofitem aquesta ocasió per ampliar algunes dades sobre els seus inicis i per donar a conèixer la nòmina –inèdita– dels escolars durant els dos primers anys de la seva existència.

Abans que tot, cal dir que Mataró era en aquells temps una ciutat de prop de deu mil habitants (9.943 hab. al cens del comte de Floridablanca, any 1787), situada entre les poblacions capdavanteres del Principat, i a més d'ésser la capital del corregiment del seu nom també ho era de la província de Marina que portava igualment el nom de Mataró i que abraçava de Montgat fins a Tossa. Una gran part de la població mataronina es trobava vinculada al ram marítim (patrons de barca, mariners, pescadors, mestres d'aixa, calafats, etc.). La platja

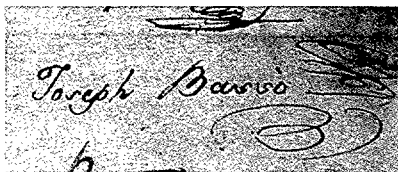
1. J. M. PONS GURI, *Estudi dels Pilots. Ensayo monográfico sobre la Real Escuela de Náutica de Arenys de Mar*, Arenys de Mar, 1960, p. 12-16, 25-30.

2. Joaquim LLOVET, *La matrícula de mar i la província de Marina de Mataró al segle XVIII*, Mataró, 1980, p. 125-130.

enregistrava molta activitat: comptava amb un ampli espai per a drassana, i a banda de les embarcacions dedicades a pescar, també hi fondejaven les que feien el cabotatge costaner pel Principat, amb ramificacions al sud de França i nord d'Itàlia; endemés, bona part de la marineria es trobava dispersa solcant les mars.³ Aquest ambient marítim era, doncs, el que hom respirava a la ciutat.

Com a antecedent dels estudis nàutics a Mataró alguns autors han fet esment de la celebració d'una *Academia Pio-literaria* pública, l'any 1768, per part del col·legi de Santa Anna dels pares escolapis, de la qual se'n dedueix que els alumnes eren instruïts sobre l'Arte Nàutico o de Piloteria, i sobre principis de ciències connexes a aquest, com ara la cosmografia. Al fulletó editat a l'efecte es justifica aquesta iniciació pel fet que dels molts nois que freqüentaven l'escola «los más son hijos de marineros y regularmente vemos que en esto siguen los hijos el rumbo de sus Padres....».⁴ Dissortadament, no coneixem quin era el veritable abast d'aquell ensenyament ni la continuïtat que pogué haver tingut.

Allò que sabem és que l'escola de pilots mataronina va iniciar les activitats el juny de 1781, segons es desprèn de la revista d'inspecció que hi va passar el subdelegat de Marina de Canet, Josep Llauger, que era l'encarregat de les escoles de pilots de Mataró i Arenys de Mar. Consta a la mateixa revista que l'escola de Mataró era sota la direcció del mestre Josep Bassó,⁵ que en altres llocs apareix com a primer pilot i graduat d'alferes de fragata de la reial armada. Tanmateix hem de convenir que l'escola s'obria en uns moments que no eren pas els més favorables per al ram marítim, a causa de la guerra que hi havia declarada amb la Gran Bretanya (1779-1783), que dificultava la navegació.

Firma de Josep Bassó,
mestre de l'Escola de Pilots.

(Arxiu Històric i Museu Fidel Fita. Arenys de Mar)

D'acord amb la susdita revista, l'any 1781 l'escola de Mataró enregistra 12 alumnes, mentre que a la de l'any següent el total d'assentaments del bienni s'eleva a 26. Amb una sola excepció, tots els estudiants són mataronins, i llur edat oscil·la entre els 12 i els 15 anys; només uns pocs la sobrepassen, fins a

3. Per aquestes activitats marítimes a Mataró, vegeu Joaquim LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Mataró, 2000, p. 218-228.

4. José POCH, Sch.P. «Evocación de los marineros de Mataró», *Boletín de Antiguos Alumnos. Escuelas*

Pías de Santa Ana. Mataró, núms. 50 i 51 (1956).

5. Museo Naval. Madrid, Ms. 2238, f. 90^r. Josep Bassó era fill de Josep Bassó, patró mariner, i de Teresa Bruguera, casat amb Josefa Rovira. Va morir a Mataró l'any 1811 a l'edat de 64 anys.

un màxim de 22 anys. D'altra banda, també hem pogut comprovar que en una gran majoria l'ofici del pare era el de mariner.⁶

Com es feia a l'escola d'Arenys de Mar, els alumnes estudiaven les matèries per separat. Així, per les mateixes revistes veiem que Bassó impartia als uns lliçons de teòrica, a uns altres de geometria, mentre que uns tercers s'instruïen en la trigonometria i uns altres ho feien en la navegació, etc. De fet, a l'escola només s'adquirien les nocions necessàries per a ésser habilitat en teòrica i poder emprendre els viatges de pràctiques, acabades les quals es podien examinar de tercer pilot –o *pilotín*– a qualsevol de les comandàncies de pilots dels departaments de Marina de la monarquia hispànica. Llauger també deixà anotada la situació en què es trobava cada alumne: els uns seguien amb els estudis, uns altres havien sortit en viatges de pràctiques o eren a punt de fer-ho. A remarcar que dos alumnes ja havien estat habilitats per pilots a Cadis, i que un altre era absent sense llicència.⁷

L'any 1786 un inspector de matrícules, en passar revista a la província de Mataró, redactà unes instruccions per tal d'harmonitzar els estudis de pilotatge amb les necessitats del servei als vaixells reials, que no sabem si s'arribaren a dur a efecte. Però el que convé remarcar és que aquest mateix inspector degué quedar tan ben impressionat de les escoles de la província de Mataró (Mataró i Arenys de Mar), així com la de Barcelona, que mitjançant una nota separada feia aquesta recomanació: *«si se atienden y cuida que el nacimiento de sus Individuos sea limpio, podran un dia ser almáciga de un cuerpo auxiliar que aumente la Marina de hombres capaces»*. Per què ho proposava l'inspector? Potser per formar un cos selecte, tancat, inserit entre els grups professionals distingits de l'època?

En canvi, deixà ben clar que malgrat que es presentessin examinats de pilots o *pilotins* no se'ls podia considerar com a oficials majors de l'Armada, perquè aquest privilegi només era propi dels pilots reials, i que per aconseguir-lo calia servir de pilot en vaixells de guerra i acreditar-ho degudament.⁸

Encara que el nostre objectiu hagi estat de limitar-nos als primers temps de l'escola de Mataró, no podem deixar d'afegir que, com ja és sabut, aquesta escola es trobà activa fins l'any 1791, quan l'inspector de les escoles nàutiques del regne ordenà la seva agregació a la veïna d'Arenys de Mar. Òbviament, això no agradà als mataronins, que no pararen fins aconseguir, l'any 1798, que les coses tombessin a favor seu, és a dir, que fos l'escola d'Arenys de Mar la que es traslladés a Mataró. Aquest canvi donà peu a una revifalla de l'escola mataronina. El gremi de mar local aixecà, àdhuc, una casa per a estudi dels pilots en terrenys de l'antiga drassana. Naturalment, els arenyencs es queixaren i al final del mateix any una altra ordre reial disposava que tant l'una com l'altra població tinguessin la seva pròpia escola.

6. Museu-Arxiu de Santa Maria. Mataró, llibres de baptismes, vol. 18 (1754-61) i 19 (1761-1769).

7. Museo Naval. Madrid, Ms. 2238, f. 90^v-94^v.

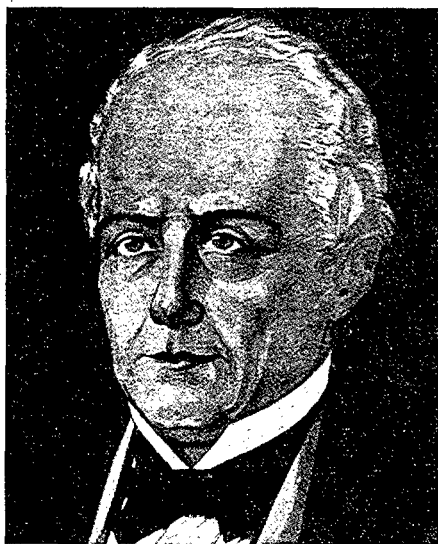
8. Archivo General de la Marina Alvaro Bazan (Viso del Marqués), Matrículas-Generalidad 1785-1788, extracte de la revista de 1786.

Relació d'alumnes de l'Escola de Navegació i Nàutica de Mataró, segons les revistes de 1781 i 1782.

(Museo naval. Madrid, ms. 2238, f. 90^o94^o).

- PABLO ROVIRA [14 anys]. Hijo de Josef, natural de Mataró. Ha concluido la teórica y salió a ejercer la práctica en la America a 30 de junio de 1781, constó en revista de 13 de diciembre de 1781. Hallase en America con el patrón Josef Rius de Mataró, constó en revista de 30 de noviembre.
- MIGUEL BALANZO [13 anys]. Hijo de Josef, Natural de Mataró. Ha concluido la teórica y se halla pronto a exercer la practica. Constó en revista de Idem.
- JUAN BAUTISTA FORNS [14 anys]. Hijo de Juan, natural de Mataró. Ha concluido la teórica y salió para América a exercer la práctica en agosto de 1781. Constó en Revista de 13 de diciembre de 1781.
- MIGUEL COSTA [15 anys]. Hijo de Josef, natural de Villasá. Hállase Id. de 27 setiembre 1781 en que salió. Constó en revista de 13 de diciembre de Idem.
- AGUSTIN COLL [16 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró. Ha estudiada hasta la trigonometría y hallase en América a exercer la práctica desde 8 de octubre de 1781 en que salió. Constó en revista de 13 de diciembre de id.
- VENTURA PRATS [14 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró. Ha concluido la teorica y hallase pronto para ejercer la práctica. Constó en revista de 13 de disiembre de 1781. Hállase en América ejerciendo de pilotín desde 30 de diciembre de 1781, con el patrón Miguel Rafart de Mataró.
- PABLO AYMERICH [12 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró. Idem en todo como el antecedente. Constó en revista de ídem.
- JUAN PABLO BALANSO [12 anys]. Hijo de Félix, natural de Mataró. Hállase trabajando sin instrumento. Constó en revista de 13 de Diciembre de 1781. Hállase en América a aprender la práctica de Pilotin desde 3 de abril de 1782.
- FRANCISCO FONT [12 anys]. Hijo de Juan Pablo, natural de Mataró. Idem en todo como el antecedente. Constó en revista de 13 de diciembre de 1782. Idem como el antecedente y salió en 13 de marzo de 1782.
- JAIME FERRER [14 anys]. Hijo de Juan Bautista (14 años) natural de Mataró. Ha concluido la teórica. Hállase pronto a exercer la práctica. Constó en revista de 13 de Diciembre de 1781. Idem desde 4 de marzo de 1782.
- PABLO NICOLAU [14 anys]. Hijo de Antonio, natural de Mataró. Hállase trabajando la escala plana. Constó en revista de 13 de Diciembre de 1781. Idem desde 10 de junio de 1782.

- DOMINGO MATHEU [13 anys]. Hijo de Pablo, natural de Mataró. Hállase en la Geometria, constó en revista de 13 de Diciembre de 1781. Hállase ausente sin licencia y sin haber concluído la teórica.⁹

*Domènec Matheu
i Xicola (1765-1831).*

(De Diari de Mataró, 25 juliol 1931)

- JOSEF PRATS [22 anys]. Hijo de Ventura, natural de Mataró. Hállase pronto y con licencia para salir de viaje a Buenos Aires con el patrón Félix Castellá, respeto de haberse habilitado de pilotín por el director de Cadiz D. Juan de Soto Aguilar, desde 12 de marzo de 1779.
- FRANCISCO BARNES [14 anys]. Hijo de Josef, natural de Mataró. Hállese estudiando la resolución de los triángulos. Constó en revista de 30 de noviembre de 1782.
- NICOLAS AROMI [17 anys]. Hijo de Antonio, natural de Mataró. Ha concluido el estudio en 30 de noviembre de 1782.
- JOSEF FONT [15 anys]. Hijo de Salvador, natural de Mataró. Ha concluído la teórica. Constó en revista de 30 de Noviembre de 1782.
- JAIME GUAÑABENS [12 anys]. Hijo de Esteban, natural de Mataró. Ha concluído la teórica. Constó en revista de 30 de noviembre de 1782.
- MANUEL FONT [12 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró. Ha concluido la teórica. Constó en revista de 30 de noviembre de 1782.
- SALVADOR BLANCH [13 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró. Hállase estudiando la resolución de los triángulos. Constó en revista de 30 de noviembre de 1782.

9. Aquest alumne, Domènec Matheu i Xicola, s'establí a Buenos Aires com a comerciant. Prengué part en la defensa de la capital contra els anglesos (1806-1807). Vocal de la primera Junta de govern

del Rio de la Plata (25 maig 1810), que obriria el procés d'emancipació del territori i cap a la constitució de la República Argentina. Té erigit un monument a la ciutat de Rosario (Argentina).

- JUAN BAUTISTA COLL [14 anys]. Hijo de Josef, natural de Mataró. Hállase en la escala artificial, Constó en revista de 30 de noviembre de 1782.
- JAIME AYMERICH [16 anys]. Hijo de Josef, natural de Mataró. Hállase en la escala artificial. Constó en revista 30 de Noviembre de 1782.
- JUAN BAUTISTA BASO. Hijo de Ramon, natural de Mataró. Idem como el antecedente, constó en revista de idem.
- MELCHOR VIDAL [15 anys]. Hijo de Gaspar, natural de Mataró. Hállase en la trigonometria general. Constó en idem.
- PABLO ESCLUS [16 anys]. Hijo del mismo, natural de Villanueva. Hallase estudiando la escala artificial. Constó en idem.
- SALVADOR TARAU Y FORNS [12 anys]. Hijo del mismo, natural de Mataró, estudia el quaderno del arte de navegar, constó en id.
- FRANCISCO MARXUACH [22 anys]. Hijo de Juan, natural de Mataró. Es aprobado de pilotín por el director del Departamento de Cadiz D.Juan de Soto Aguilar desde 23 de Noviembre de 1781 y se halla en viaje a Buenos Aires.